

بررسی جایگاه نماز در سبک زندگی ایرانی، اسلامی

علی غلامیان فرد

دانشجوی دکترای علوم تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی علوم و تحقیقات تهران

چکیده:

«سبک زندگی»، تحت تأثیر عوامل متعددی نظیر فرهنگ، نوع جهان بینی و ایدئولوژی، شرائط و مقتضیات محیطی، وراثت و یا حتی متأثر از الگوهای دیگران، شکل می گیرد و معمولاً، بین سبک زندگی مردم جهان، تفاوت هایی وجود دارد و از جامعه ای به جامعه دیگر، این اختلاف ها عمیق تر است. در دنیای معاصر، سطح تعاملات و شیوه های زندگی به سرعت، در معرض تغییرات گسترده ای قرار دارد و غالباً سبک هایی با رویکرد بی هویتی، متزلزل و مغایر با معنویت و فرهنگ بومی کشورها شکل می گیرد و اگر رویکرد انفعالی در قبال آن ها اتخاذ گردد، هویت و فرهنگ جوامع، با خطرات و آسیب های جدی مواجه خواهد شد. در جامعه ما برای اتخاذ رویه ای فعال در عرصه فرهنگ، طراحی «سبک زندگی ایرانی، اسلامی»، با هدف صیانت از فرهنگ، باورها و ارزشهای اصیل جامعه شکل گرفته است. با عنایت به اینکه در نظام مبتنی بر اسلام، دین باید محور همه ارکان و فعالیت های اعتقادی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی باشد، لذا نقش دین، کلیدی است و «نماز»، به عنوان رکن اساسی دین، باید جلوه غالب سبک زندگی ایرانی، اسلامی باشد. جایگاه نماز، به عنوان مظهر پرشس خدا و نماد دین داری، جایگاهی ممتاز است، زیرا اگر نماز با حصول شرائط و آداب، اقامه گردد، روح عبودیت را در تمام ابعاد فردی و اجتماعی حاکم می گرداند و دین را از شکل «معارف دینی» به صورت «سبک زندگی» در می آورد.

واژگان کلیدی: نماز، سبک، سبک زندگی، سبک زندگی ایرانی - اسلامی

مقدمه :

بر اساس آموزه های قرآنی، «دین» امری فطری (روم / ۳۰)، درون زا و مبتنی بر مقتضیات ذوقی و انگیزشی انسان است. انسان در فرآیند دینی شدن و دین ورزی به شکوه و شکوفایی شخصیت الهی خود مدد می رساند. در مدار دین ورزی است که انسان خود را نیک تر، آرام تر و خوشبخت تر حس می کند؛ در دین داری و دین مداری است که احساس ارزنده بودن و مفید بودن در انسان به اوج خود می رسد. (کریمی، ۱۳۸۴، ۱۸)

عامل مهمی که از طرف خداوند متعال به عنوان فریضه بر مسلمانان واجب شده و مایه حفظ دین داری و دین مداری است، «نماز» است که از آن به عنوان ستون دین اسلام نام برده می شود. حضرت علی (علیه السلام) در مورد جایگاه نماز در دین می فرماید: «الله الله فی الصلاه فانها عمود دینکم. (نهج البلاغه، فیض الاسلام، ۹۷۸) - و از خدا بترسید، از خدا بترسید درباره نماز که ستون دین شماست.»

نماز، عبادتی دائمی و تکلیفی معین در طول تمام شبانه روز است و بر خلاف عبادات و تکالیف الهی دیگر، نظیر حج، زکات، خمس و ... که در متن زندگی شبانه روزی، به صورت ثابت به جای آورده نمی شوند، به عنوان تکلیفی ثابت در اوقات و با آداب معینی واجب شده است.

بنابراین، نماز به عنوان «فریضه ثابت»، «ستون دین» و «مرز ایمان و کفر»؛ جایگاه والایی در زندگی انسان مؤمن دارد. در این پژوهش، به منظور آشنایی بیشتر با ثمرات نماز در ابعاد مختلف زندگی، با بررسی تعالیم اسلامی و آثار و منابع معتبر، میزان ایفای نقش نماز در سبک زندگی ایرانی و اسلامی مورد بررسی قرار می گیرد.

مفهوم سبک زندگی :

سبک زندگی، شیوه‌هایی است که ما برای حل نیازمندی‌های خود در حوزه‌های مختلف زندگی انتخاب می‌کنیم. این شیوه‌ها مبتنی بر ارزش‌ها، هنجارها و جهان بینی‌ها شکل می‌گیرد و سامان پیدا می‌کند. (میریاقری، ۱۳۹۶، ۱۰)

سبک زندگی، ترکیبی از صورت و معنا، و رفتاری برآمده از باورها و پسندها، و مبتنی بر دیدگاه فرد در فلسفه حیات است. مجموعه عناصر زندگی وقتی به سبک زندگی تبدیل می‌شود که به حد نصاب انسجام و هم بستگی رسیده و همخوانی و تناسب داشته باشند. برای مثال، نظام ارتباطی باید با نظام معیشتی، نظام اعتقادی، نظام فرهنگی و نظام مصرف تناسب داشته باشد کسی که هنوز هویت فکری، فرهنگی و اجتماعی کاملی ندارد، دارای سبک زندگی نیست. در پدید آمدن سبک زندگی، اکثر عناصر اختیاری است. سبک زندگی قابل ایجاد و تغییر است؛ گرچه شرایط اجتماعی ممکن است تغییر و تحول در سبک زندگی را بسیار دشوار سازد. (حسین زاده، ۱۳۹۳، ۲۲)

سبک زندگی، مجموعه‌ای از نگرش‌ها و رفتارهای افراد است که به ابعاد هنجاری و ارزشی نظر دارد. بدون شک، سبک زندگی هر ملتی بر اساس فرهنگ و آئین آن ملت است. در این میان، سبک زندگی اسلامی نمودی از تأثیرات دین اسلام در زندگی مسلمانان است. (طهماسبی بلداجی و قنبری، ۱۳۹۳، ۲۷)

اهمیت سبک زندگی و نقش تعیین کننده نماز در آن :

سبک‌های زندگی جدید، ارزش‌ها و فرهنگ‌های جدیدی را به جوامع تزریق می‌کنند که گاه نیز در تعارض با ارزش‌ها و فرهنگ‌های حاکم بر آنها قرار می‌گیرد. از میان سبک‌های گوناگون زندگی، دو سبک به نحو عمیقی در تقابل یکدیگر قرار دارند؛ که هر کدام نیز

طرفداران و علاقه مندان زیادی را به خود جلب کرده اند؛ یکی سبک زندگی اسلامی و دیگری سبک زندگی سرمایه داری است. (اژدری، ۱۳۹۴، ۲۱۵) اگر زمانی زندگی به شیوه اشرافیت گرایبی انگلیسی، نماد تمدن غرب بود؛ امروزه زندگی به سبک آمریکایی نماد غرب است... آمریکائی ها در حال ارائه سبک زندگی خود به جهانیان هستند. درگام اول، ارائه می کنند سپس القاء و در آخر، تحمیل خواهند کرد. هدفشان از این کار، غربی سازی جهان است. (کوشکی، ۱۳۹۵، ۳۰ و ۲۹)

یکی از موضوعات مهم که مقام معظم رهبری بر آن تأکید کرده اند، آسیب شناسی سبک زندگی موجود و طراحی سبک زندگی اسلامی بوده است. از نگاه معظم له، پیشرفت همه جانبه و تمدن سازی نوین اسلامی، از دو بخش «ابزاری» (صنعت، سیاست، اقتصاد، اقتدار سیاسی و نظامی، اعتبار بین المللی و...) و «حقیقی» (موضوعات سبک زندگی از قبیل سبک ازدواج، نوع مسکن، الگوی مصرف، نوع خوراک، نوع تفریحات و...) تشکیل می شود، انقلاب اسلامی در بخش ابزاری پیشرفت های زیادی داشته است، ولی در بخش اصلی تمدن سازی یعنی سبک زندگی، موفقیت چشمگیری نداشته و اگر انقلاب اسلامی در این بخش، پیشرفت جدی نکند، نمی تواند رستگاری به ارمغان بیاورد و امنیت و آرامش روانی به ملت های مسلمان ببخشد، همچنان که در دنیای غرب، با وجود پیشرفت های ظاهری، چنین اتفاقی نیفتاده و رستگاری و امنیت روانی ایجاد نشده است؛ بنابراین ایشان توصیه می کنند که گفتمانی در علت یابی و آسیب شناسی سبک زندگی کنونی و راه علاج آن به وجود آید و آرام آرام به سمت تحقق سبک زندگی اسلامی گام برداشته شود. (میرباقری، ۱۳۹۶، ۷)

بی توجهی به سبک زندگی ممکن است به باورها و ارزش های دینی آسیب بزند. وقتی مردم نتوانند میان شیوه زندگی خود و باورها و ارزش هایشان ارتباط برقرار کنند، پس از مدتی ممکن است از باورها و ارزش های خود دست بردارند و آن ها را ناکارآمد تلقی کنند و حتی باورها و ارزش های اسلامی را زیر سؤال ببرند و به پندار خود، آن ها را متعلق به گذشته و جوامع

غیرپیشرفته بدانند. (حسین زاده، ۱۳۹۳، ۲۸) نمی توان گفت که : ما به شیوه غربی تغذیه می کنیم، اما فرهنگ تغذیه غرب را نمی پذیریم؛ یا به شیوه غرب زندگی می کنیم، ولی فرهنگ خانوادگی غرب را قبول نداریم! چون در زندگی به سبک مدرن، آرام آرام فرهنگ خاصی هم به انسان تحمیل می شود. در سده های اخیر هیچ موج اجتماعی جدی، جز انقلاب اسلامی در جهان به وجود نیامد که بتواند با تمدن مدرن مقابله کند. انقلاب رنسانس، انقلابی فرهنگی بود که می خواست فرهنگ مادی را بر جهان سیطره دهد؛ انقلاب اسلامی هم انقلاب فرهنگی دیگری است که می خواهد فرهنگ الهی را مبنای تمدن سازی قرار دهد. (میرباقری ۱۳۹۶، ۳۱) بنابراین ، در جامعه اسلامی برای تحقق عینی تعالیم دینی در سطح جامعه ، باید سبک زندگی براساس دین اسلام باشد تا در آن صورت، ایمان و عمل بتوانند سعادت و کمال حقیقی را برای انسان به ارمغان بیاورند.

کشور ما با برخورداری از پیشینه ای کهن، با ظهور دین اسلام، دچار تغییرات و تحولات گسترده ای شد و به زینت دین اسلام، آراسته گردید که در همین ارتباط، با وجود عدم تشکیل جامعه اسلامی برخی آداب و سنن مناسب آن که با دین اسلام منافاتی نداشت، ماندگار گردید و برخی خرافات و رسوم مغایر با اسلام کنار گذاشته شد و به تدریج، ارزش های اسلامی در آداب و رسوم ایرانی نشر و گسترش یافت، اما به دلیل حاکمیت مستبدانه شاهان ایران، دین اسلام به جایگاه واقعی خود نرسید و امری شخصی و یا در خدمت منافع حاکمان ظالم تلقی می گردید و در بعضی موارد، استفاده ابزاری از دین به عمل می آمد. با پیروزی انقلاب اسلامی در بهمن ۱۳۵۷ هجری شمسی، نقطه عطفی در جهت حاکمیت ارزش های اصیل اسلامی در سطح کشور به وجود آمد و تأسی به قرآن و سنت نبوی و اهل بیت (علیهم السلام) ، محور همه فعالیتها قرار گرفت. در جامعه اسلامی با نماد دینی اقامه نماز ، سبک زندگی اسلامی بر اساس ایمان و عمل صالح ، محور فعالیتهای زندگی شد. زیرا هرگز نمی توان

ضمن ادعای دین داری، بر اساس سبک زندگی غیر دینی نمود و روش های غیر دینی را در زندگی به کار گرفت.

بررسی جایگاه نماز در سبک زندگی ایرانی، اسلامی:

اسلام یعنی سبک زندگی که خدا می پسندد و بستر این زندگی یک بستر طبیعی است. (کوشکی، ۱۳۹۵، ۴۰) در بین فرامین دینی، نماز یکی از محورهایی است که به زندگی معنای اسلامی بودن را می دهد و از یک نظر می توان نماز را یک مؤلفه عملی در سبک زندگی محسوب کرد و از طرف دیگر خود نماز، شاخصه ای است که به تمامی جوانب زندگی جهت می دهد و در تمامی حیطه های زندگی معنای اسلامی بودن را متجلی می سازد. (طهماسبی بلداجی و قنبری، ۱۳۹۳، ۲۷)

نماز، نقش بسیار مهم و کلیدی در سبک زندگی اسلامی و ایرانی دارد. برای بررسی موضوع، برخی از اهم موارد تأثیر نماز در این عرصه ذکر می گردد:

۱- تأکید بر اولویت یاد خدا در پرتو نماز:

در مقام اولویت داشتن کارها، هیچ مانعی نباید سدّ راه یاد خدا و مظهر عملی آن گردد، چراکه خداوند در قرآن کریم می فرماید: «وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ (عنکبوت/۴۵) - قطعاً یاد خدا بالاتر از همه چیز است» و همچنین در جای دیگری می فرماید: «أَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي - (طه/۱۴) - نماز را برای یاد من برپا دار»

اگر در زندگی، عظمت خدا و یاد او در قالب نماز، بر کلیه امور دنیایی ترجیح داده شود، مسیر زندگی، جلب رضایت و خشنودی الهی خواهد شد و در پرتو چنین نگرشی، آرامشی پایدار در زندگی به وجود می آید که اثرات معنوی آن در اعمال و رفتار انسان نمایان می

گردد و غم و شادی، پیروزی و شکست و حالات مختلف زندگی، نمی تواند انسان را از مسیر خدایی منحرف نماید.

نماز، به عنوان مظهر ایمان و تجلی یاد خدا در زندگی، نسبت به سایر عبادات و اعمال، برتری قابل ملاحظه ای دارد. در قرآن کریم، احادیث و روایات دینی، برتری و اولویت نماز، مورد تأکید قرار گرفته است. پیامبر اعظم (صلی الله علیه و آله) در مورد اهمیت نماز و جایگاه آن در دین می فرماید:

«مثل الصلاة مثل عمود الفسطاط فاذا ثبت العمود، ثبتت الاطناب و الاوتاد و الغشاء و اذا انكسر العمود لم ينفع وتد و لا طناب ولا غشاء» (کافی، ج ۳، ص ۲۶۶) - نماز مانند ستون خیمه است. هرگاه ستون ثابت باشد، طناب ها و میخ ها و پرده ها ثابت و سودمند خواهند بود و هرگاه ستون بشکند و در هم فرو ریزد، نه میخ نافع است و نه ریسمان سودی دارد و نه پرده اثری خواهد داشت.»

با توجه به جایگاه والا و نقش سازنده نماز در دین، اقامه نماز در اول وقت، سفارش مهم در تعالیم دینی است. پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) می فرماید: «احب الاعمال الی الله الصلاة لوقتها» (نهج الفصاحه، باب الصلاة - ص ۴۵۹) - بهترین کارها در نزد خدا، نماز به وقت است. « حضرت علی (علیه السلام)، ضمن توصیه به نماز اول وقت، تمامی اعمال انسان را به عنوان تابع و پیروی از نماز عنوان می فرماید:

«صَلِّ الصَّلَاةَ لَوْ قَتَبَهَا الْمُؤَقَّتْ لَهَا وَ لَا تُعَجِّلْ وَ قَتَبَهَا لِفِرَاعٍ وَ لَا تُؤَخِّرْهَا عَنْ وَ قَتَبَهَا لِاسْتِغَالٍ وَ اعْلَمْ أَنَّ كُلَّ شَيْءٍ مِنْ عَمَلِكَ تَبِعَ لِصَلَاتِكَ» (نهج البلاغه، فیض الاسلام، ص ۸۸۸) - نماز را در وقتی که برای آن تعیین گشته بجا آور و از جهت بیکاری آن را پیش از وقت بجا نیاور، و به جهت کارداشتن، آن را از وقتش مگذران، و بدان هر چیز از عملت، پیرو نماز تو است»

نماز جماعت و جمعه ، مصداق اعلائی نماز اول وقت، اجابت فوری ندای ملکوتی اذان، قرارگرفتن در جمع مسلمین و اهتمام به پرستش جمعی خداست که اجر و پاداش زیادی برای آن در نظر گرفته شده است. در دین اسلام ، بی اعتنائی به نماز جماعت و جمعه به منزله پذیرفته نشدن نماز عنوان شده است .

حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) فرمودند:

«لاصلاه لمن لا یصلی فی المسجد مع المسلمین الا من عله (وسائل الشیعه، ج ۵، ص ۳۹۴) - کسی که بدون عذر موجهی در مسجد و با مسلمانان نماز نخواند ، نماز وی کامل نیست.»

اهمیت دادن به نماز اول وقت ، حضور در نماز جماعت و جمعه و سعی در اخلاص و حضور قلب در نماز ، در حقیقت ، اولویت دادن به یاد خدا در زندگی است ، چرا که نماز در پنج نوبت اقامه می شود و چنانچه عملاً امورات دنیایی به منظور پرداختن به نماز، ترک گردد، نوعی انقلاب درونی برای اولویت بخشی یاد خدا و اطاعت از امر او در سطح زندگی به وجود می آید و این حرکت ارزشمند، به تدریج به تمام کارهای انسان، جنبه معنویت و خداگرایی می دهد.

نماز ، تکلیفی واجب و بسیار مهم است که برابر تعالیم اسلامی هیچ عمل و عبادتی و یا قرار گرفتن در مقام و موقعیتی، نمی تواند این تکلیف واجب الهی را از زندگی انسان حذف نماید و ترک آن در حکم ، کفر و بی ایمانی است. رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) در این ارتباط می فرماید:

«بین العبد و بین الکفر ترک الصلاه (نهج الفصاحه، جمله ۱۰۹۸) - فاصله بین بنده و کفر، ترک نماز است.»

علاوه بر ترک نماز که به منزله خروج از دایره مسلمانی است، سبک شمردن نماز نیز پذیرفته نیست. حضرت امام صادق (علیه السلام) در آخرین وصیت خود می فرماید:

«ان شفاعتنا لا تنال مستخفا بالصلوه (وسائل، ج ۳، ص ۱۷، ح ۱۱) - هرگز شفاعت ما به کسی که نماز را سبک بشمارد نخواهد رسید.»

بنابراین، نماز به عنوان مظهر یاد خدا، اولویت نخست انجام کارهای روزمره زندگی است و انسان را در مسیر عبودیت الهی قرار می دهد و عامل عدم فراموشی دین در میان مسائل و مشغله های گوناگون زندگی است و به این ترتیب، برای بهره مندی از نتایج نماز در زندگی، هیچ جاذبه و مشغولیتی، نباید جایگاه و نقش ممتاز نماز را به حاشیه برد. در پرتو اهمیت دادن به نماز اول وقت و تعطیل کردن امور دنیایی به نفع یاد خدا، سبک زندگی با اطاعت و پرستش خدا و اهتمام برای جلب رضایت الهی عجزین می گردد و این مهم، همان گام برداشتن در مسیر سبک زندگی اسلامی است.

۲- اقامه نماز، مصداق عملی و عینی سبک زندگی اسلامی:

نماز، مهمترین عبادت الهی است که روحیه بندگی خدا را در زندگی انسان حفظ می کند و به همین جهت، در آیات قرآن کریم و احادیث در مورد جایگاه آن تأکید زیادی شده است. حضرت امام رضا (علیه السلام) می فرماید: «ان الصلاه افضل العباده لله (جامع احادیث الشیعه، ج ۴، ص ۵۰) - همانا نماز، بهترین وسیله برای بندگی خداست.»

اهمیت نماز تا جایی است که بهترین وسیله برای بندگی خداست و این مهم، نشان از کلیدی بودن جایگاه آن در میان اعمال و عبادات دینی دارد. اما باید دانست که قبولی اعمال و عبادات، تابع شرائطی است که در منابع دینی ذکر شده است:

عبادات ، غیر از شرائط صحّت، شرائط «قبول» و «کمال» هم دارد. یعنی آنچه که مراعاتش، انسان را به قرب خدا و رشد معنوی می رساند و در فرد و جمع تأثیر می گذارد. گاهی عبادت، صحیح است، اما رشد آور نیست، مثل دارویی که شفابخش نیست. گاهی عبادت، از کیفر می رهاند، ولی ما را محبوب خدا نمی سازد. در آیات و روایات ، شرائطی برای قبولی اعمال و عبادات بیان شده است که نمونه هایی از آنها به قرار زیر است :

۱- شرط اعتقادی : ایمان به خدا؛ ۲- شرط سیاسی : ولایت؛ ۳- شرط اخلاقی : تقوا؛ ۴- شرط اقتصادی: ادای حق مردم؛ ۵- شرط اجتماعی : خیرخواهی نسبت به دیگران؛ ۶- شرط بهداشتی : رعایت طهارت، وضو، غسل؛ ۷- شرط خانوادگی : خوشرفتاری؛ و... (قرائتی ، ۶۰، ۱۳۸۷-۵۳)

بنابراین، نماز به عنوان مظهر عملی عبادات و تجلی بندگی خدا، برای آنکه از شرائط صحت ، کمال و قبولی برخوردار شود، نیازمند رعایت آداب و شرائطی خاص است که تلاش در راه تحقق آن ها ، در تمامی ابعاد انسانی موجب رشد و تعالی دین ، اخلاق و رفتار فردی و اجتماعی می گردد و به این ترتیب، عملاً سبک زندگی اسلامی پیاده خواهد شد . چراکه سبک زندگی اسلامی ، مطابق دستورات دین زندگی کردن است و به برکت اقامه نماز، بهترین حالات رفتاری در جنبه های اعتقادی ، سیاسی ، اجتماعی ، فرهنگی و... در زندگی انسان تجلی می یابد.

۳- نماز و پیوندهای آن، مانع انحراف در سبک زندگی اسلامی :

اهمیت نماز در دین اسلام و «کافر»، محسوب شدن ترک کننده نماز و مشمول شفاعت نشدن کسی که نماز را سبک بشمارد، نشان دهنده آن است که نماز ، مصداق عینی پرستش خداست و تمام اعمال نیک انسان را در این مسیر قرار می دهد و اگر نماز، بتواند این مهم را تحقق ببخشد، مسیر بندگی خدا در زندگی عینیت می یابد . اما نماز هم با همه اهمیتی که دارد ، الزامات و پیوندهایی با سایر اعمال و عبادات دارد و صرفاً از طریق هماهنگی با آن هاست

که انسان را در وادی بندگی و اطاعت بی قید و شرط الهی وارد می کند. مهمترین پیوندهای نماز، پیوند با قرآن و ولایت است. تمسک به قرآن و عترت، در احداث و روایات متعددی، به عنوان رمز سعادت و نیکبختی انسان ذکر شده است:

حضرت محمد مصطفی (صلی الله علیه آله) در حدیث متواتر ثقلین می فرماید:

«انی تارک فیکم الثقلین کتاب الله و عترتی اهل بیتی ان تمسکتُم بها لن تضلوا ابدًا(مستدرک الوسائل، ج ۱، ص ۳۷۲)-من در میان شما دو امانت نفیس و گرانبها می گذارم. یکی کتاب خدا (قرآن) و دیگری عترتم اهل بیت را. تا وقتی که این دو، تمسک جوئید، هرگز گمراه نخواهید شد.»

نمازگزار، از طریق اقامه نماز، عملاً وارد حریم بندگی خدا می شود، اما برای رسیدن به کمال و رستگاری، لازم است شرائط و آداب بندگی خدا از طریق قرآن کریم و سنت و سیره معصومین (علیهم السلام) مورد اطاعت و تبعیت قرار گیرد، چرا که این پیروی، او را در مسیر صراط مستقیم الهی قرار می دهد. کلیات دین اسلام در «قرآن» آمده است، اما جزئیات و احکام دین، توسط «اولی الامر» تبیین و تشریح می شود که در قرآن کریم، اطاعت از آنها بر اهل ایمان تکلیف شده است:

«یا ایها الذین آمنوا اطیعوا الله و اطیعوا الرسول و اولی الامر منکم (نساء/۵۹)-ای کسانی که ایمان آورده اید، خدا را اطاعت کنید و پیامبر و اولیای امر خود را (نیز) اطاعت کنید.»

اطاعت از امر خدا در قالب تکالیفی مانند نماز، روزه، خمس، زکات، حج، جهاد، امر به معروف، نهی از منکر، تولی و تبری در قرآن کریم آمده است و علاوه بر آن ها، اعمال نیک دیگری بر انسان تکلیف شده است و اهل ایمان، از ارتکاب برخی اعمال زشت، منع گردیده اند. نمازگزار به برکت نماز و پیوندهای آن به این مجموعه به هم پیوسته از خیر و

خوبی، می پیوندد و از راههای انحراف و خطا در امان می ماند. در کنار منبع نورانی قرآن کریم، منبع ارزشمند سنت و سیره معصومین (علیهم السلام)، بهترین مصداق عملی اجرای احکام الهی در زندگی است که می تواند الگوی حسنه ای برای مسلمانان باشد و دین را در زندگی انسان عملیاتی نماید.

خداوند در قرآن کریم، وجود مبارک حضرت محمد(صلی الله علیه و آله) را به عنوان «مظهر رحمت برای عالمیان» (انبیاء/ ۱۰۷) و «اسوه حسنه» (احزاب/ ۲۱) معرفی کرده است و جلوه های نیکویی از سبک زندگی آن حضرت و امامان معصوم (علیهم السلام) در احادیث و روایات نقل شده است که می تواند بهترین سبک الگویی برای ما باشد.

یکی از روایان، به نام «زریق» گفته است: به امام صادق (علیه السلام) عرض کردم: کدام کارها پس از شناخت خدا، با فضیلت تر و از سایر اعمال کاملتر است؟ فرمود:

«ما من شیء بعد المعرفة بعدل هذه الصلوه و لا بعد المعرفة و الصلوه يعدل الزكوه و لا بعد ذلك شیء يعدل الصوم و لا بعد ذلك شیء يعدل الحج و فاتحه كل ذلك معرفتنا و خاتمه معرفتنا (بحار، ج ۹۶، ص ۱۴، س ۱۱) - پس از شناخت خدا، هیچ چیزی با نماز برابر نیست. و پس از خداشناسی و نماز، هیچ عبادتی همتای زکات نیست. و پس از اینها هیچ پرستشی، با روزه هم ارزش نیست. و بعد از آنها هیچ عبادتی معادل حج کردن نیست. و فتح باب همه اینها، شناخت ما خاندان پیامبر است و پایان بخش تمامی اینها نیز آشنا شدن با ماست.»

بنابراین، ارکان اساسی دین اسلام، شامل «نماز»، «زکات»، «روزه»، «حج» و «ولایت» است و از بین این ارکان، «نماز»، به عنوان ستون نگهدارنده دین اسلام، نقش بسیار مهمی دارد. اما نماز و سایر ارکان دین به رکن اساسی «ولایت» نیازمند هستند تا در پرتو ولایت، مسیر بندگی الهی و صراط مستقیم تحقق یابد و در گذرگاههای دشوار زندگی، حق و باطل و راه و بیراهه از هم تشخیص داده شود، لذا بدون عامل ولایت، هیچ عملی از انسان پذیرفته نمی شود و ارکان

دیگر دین، نمی توانند جایگزینی برای آن باشند و این پیوند عمیق بین نماز و ولایت و سایر ارکان دین، باعث مصونیت دین در برابر انواع انحرافات در مسیر صراط مستقیم الهی است. اگر انسان در کنار پرداختن به نماز و سایر اعمال دینی، از قرآن و سنت پیروی نماید و به منظور اطاعت عملی از پروردگار در زندگی تلاش کند، هرگز سبک های زندگی انحرافی و غیرخدایی که انسان را در مسیر کفر و ظلمت قرار می دهند، جایگزین سبک زندگی اسلامی نخواهند شد.

۴-ارتباطات با جهان و بهره مندی از حیات طیبه در پرتو نماز :

خداوند در قرآن کریم می فرماید :

«من عمل صالحاً من الذكر او انثی و هو مؤمن فلنحینه حیاه طیبه و لنجزینهم اجرهم باحسن ما کانوا یعلمون (نحل/۹۷)- هرکس از مرد یا زن کار شایسته ای کند و مؤمن باشد، قطعاً او را با زندگی پاکیزه ای حیات (حقیقی) بخشیم و مسلماً بهتر از آنچه انجام می دادند ، پاداش خواهیم داد.»

اگر فردی، مؤمن باشد و عمل صالح انجام دهد؛ یعنی عمل صالح ، ریشه در اعتقادات و ایمان به خدا داشته باشد، مشمول بهره مندی از حیات طیبه خواهد بود. ایمان به خدا هم ، نشانه و علامت خاصی دارد و آن «نماز» است . چنانکه پیامبر اعظم الهی (صلی الله علیه و آله) می فرماید:

«علم الايمان الصلاه (شهاب الاخبار، ص ۵۹)-علامت و نشانه ایمان نماز است.»

بنابراین، «نماز»، علامت و نشانه ایمان به خداست، اما بایستی با اعمال صالح همراه باشد و از نافرمانی خدا دور باشد، تا بتواند انسان را به سعادت ، نیکبختی و حیات طیبه برساند و

عاملی که نوع ارتباطات مؤمنانه فرد با جهان را تنظیم می کند، بهره مندی از سبک زندگی اسلامی است.

در همین ارتباط، انسان باید برای سبک زندگی خود، برنامه مدون داشته باشد، تا هیچ بخشی از زندگی به نفع بخش دیگری مصادره نشود و برای همین، پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و امامان معصوم (علیهم السلام)، به تناسب نوع فعالیت‌های زمان خود، ساعات زندگی را به سه یا چهار بخش تقسیم می کرده اند و معمولاً بخشی از زندگی را به عبادت و مناجات، بخشی را به امرار معاش و بخشی را به معاشرت‌ها و لذات حلال اختصاص می داده اند. یک نمونه از این تقسیم بندی اوقات، مؤید دقت خاص در صرف زمان های زندگی است: حضرت علی (علیه السلام) در نهج البلاغه می فرماید:

«للمؤمن ثلاث ساعات: فساعة ينجي فيها ربه، وساعة يرم معاشه، وساعة يخلي بين نفسه و بين لذتها فيما يحل و يجمل (نهج البلاغه، فيض الاسلام، ص ۱۲۷) - برای مؤمن سه ساعت است (شبانه روز خود را باید سه قسمت کند): ساعتی که در آن با پروردگارش راز و نیاز نماید (هشت ساعت آنرا درکار خدا صرف نماید) و ساعتی که در آن معاش خود (نیازمندی های زندگی) را اصلاح می کند (هشت ساعت آنرا به داد و ستد و صنعت و یا سایر امور به کار برد) و ساعتی که بین خویش و بین لذت و خوشی و آنچه حلال و نیکوست آزاد گذارد (هشت ساعت آنرا در خواب و خوراک و تن پروری به سربرد، و ناگفته نماند که منظور از اختصاص هر قسمت به چیزی آن نیست که پی در پی آنرا به جای آورد؛ بلکه مراد آن است که هر شبانه روز ثلث آنرا اختصاص به کاری دهد)»

سبک زندگی اسلامی و عقل معاش، توجه به اجرای اسلام با همه ابعاد آن در عرصه های زندگی آدمی است و می توان در دسته بندی مشخص و با ملاحظه ارتباطات سه گانه با «خدا»، «خود» و «خلق»، زندگی مؤمنانه ای ساخت و با تکیه بر سخن و سیره معصومان (علیهم

السلام) شیوه زیستن را مشق کرد. (پور امینی، ۱۳۹۲، ۱۸) البته در برخی موارد، تقسیمات دیگری از انواع ارتباطات با اندکی تغییر دیده می شود، اما کلیات آن تفاوت چندانی ندارد. در همین راستا، برخی از ابعاد جایگاه نماز در سبک زندگی اسلامی، با توجه ارتباطات انسان با «خود»، «خدا» و «دیگران» به صورت مختصر، تبیین و تشریح می گردد:

الف) نماز و ارتباط انسان با خود:

«هویت» احساس خود بودن را برای انسان و به خصوص برای جوانان تقویت می کند. هویت احساسی نسبتاً پایدار و متکی بر یگانگی خود اوست همراه با این پرسشها که «من که هستم؟» و «چرا به دنیا آمده ام؟» و «که باید باشم؟». به عبارتی «هویت» همان تنظیم ارتباطات فرد با خود، خدا، طبیعت و جامعه است. (منبع پیشین، ۵۵)

انسان، برای درک بهتری از مفهوم خود و یافتن پاسخ سئوال های اساسی زندگی، پیوسته در تعالیم اسلامی، به تفکر و تدبر، علم آموزی، صبر و... دعوت شده است. این دعوت ها، به منظور کسب فضائل اخلاقی است و مؤمن باید در کسب فضائل و دوری از زائل اخلاقی مورد اشاره در تعالیم اسلامی بکوشد. نمونه هایی از دعوت به تفکر و تدبر و کسب فضائل به شرح زیر است:

« ولاتقف ما لیس لك به علم (اسراء/ ۳۶) - از چیزی که دانشی درباره آن نداری پیروی نکن»

«یا ایها الذین آمنوا استعینوا بالصبر والصلوه ان الله مع الصابرين (بقره/ ۱۵۳) - ای کسانی که ایمان آورده اید از صبر و نماز کمک بجوئید.»

«الله لاله الا هو و علی الله فلیتوکل المؤمنون (تغابن/ ۱۳) - خداوند است که معبودی جز او نیست، پس مؤمنان باید تنها بر خدا توکل نمایند.»

-امام رضا(علیه السلام) فرموده اند: «لیس العباده کثره الصلاه والصوم ف انما العباده التفکر فی امر الله عزوجل (کافی، ج ۲، ص ۵۲) -عبادت به کثرت نماز و روزه نیست؛ بلکه عبادت و پرستش فکر و اندیشیدن در کار پروردگار است.»

نمازگزار در نماز، با گفتن «ایک نعبد و ایک نستعین»، عملاً توکل بر خدای سبحان را در مقام پرستش خالصانه و در استعانت از او نشان می دهد و با گفتن «اهدنا الصراط المستقیم»، قرار گرفتن در مسیر هدایت الهی را مطالبه می کند. سایر بخش های نماز نیز، مرور دین داری و عبودیت الهی است و از طریق این راه ارتباطی قوی، ثابت قدم ماندن در مسیر خداپرستی محقق می گردد،

نمازگزار، با تفکر و تدبّر در زندگی و کسب معرفت الهی و پی بردن به عظمت او، از طریق «عقل» و «وحی» و تأیید فطرت درونی خود به جهان آخرت و معاد و مسأله پاداش و عذاب الهی ایمان می آورد و در می یابد که صراط مستقیم الهی، در پرتو ایمان و عمل صالح حاصل می گردد و از این رو، ضمن تقید به نماز به عنوان علامت و نشانه ایمان، خود را با افتخار بنده خدا می داند. چراکه بندگی خدا را عین عزّت و کرامت می داند و حاضر نمی شود خود را با نافرمانی خدا، از این حالت دور سازد، اهل صبر و بردباری است و در مصائب و سختی ها از صبر و نماز یاری می جوید، اهل نماز اول وقت و حضور در نماز جمعه و جماعت است و از طریق قرار گرفتن در بین اجتماع معنوی مؤمنین، احساس هویت فردی و اجتماعی می کند. بنابراین نمازگزار، از طریق جهان بینی توحیدی و ایدئولوژی اسلامی به نهایت آرامش جسمی و روحی دست می یابد. این حالت، مقدمه ای برای حرکت در مسیر بندگی و طاعت خداست و شور و نشاط خاصی که سرشار از نور امید به الطاف الهی است، در وجود انسان حاکم می گرداند و در سبک زندگی اسلامی، این دستاورد بسیار مهم، پایه ای اساسی برای تحقق مراحل بعدی رشد و کمال انسانی به شمار می رود.

باین وصف، نمازگزار در پرتو نماز، احساس هویت مثبت و کرامت اخلاقی می کند و در میدان وسیعی از عمل و طاعت الهی به منظور کسب فضائل و دوری از ذرائل اخلاقی قرار می گیرد. به تاسی از قرآن کریم و سیره معصومین (علیهم السلام) ساده زیستی را در زندگی به کار می بندد. در مصرف میانه روی پیشه می کند و از اسراف و تبذیر دوری می جوید. الگوی خواب، خوراک، مسکن، پوشاک و تفریح خود را بر مبنای رعایت حقوق دیگران، حلال بودن، به اندازه بودن و در شأن یک مسلمان بودن قرار می دهد مقید به رعایت اصول بهداشتی فردی و اجتماعی است. اهل نظم و انضباط و کار و تلاش برای امرار معاش از راه حلال است و دشمن بیکاری، سربراشدن و بی هدفی در زندگی است.

ب) نماز و ارتباط انسان با خدا:

نماز، بهترین وسیله ارتباط دائمی با خداست و هیچ تکلیف، عمل و فریضه دیگری نمی تواند جایگزین و مشابه آن در زندگی باشد. نماز، با این نقش مهمی که ایفا می کند، عامل تقرب و نزدیک شدن انسان به خداست و از این رو در سبک زندگی مورد نظر اسلام، نماز با این کارکرد مهم، هم باید وجود داشته باشد و هم سعی شود با رعایت آداب و شرائط آن برپاداشته شود، تا این ارتباط به تقرب الهی منتهی شود. حضرت علی (علیه السلام) در این مورد می فرماید:

« الصَّلَاةُ قُرْبَانٌ كُلُّ تَقَى (نهج البلاغه، فیض الاسلام، ص ۱۱۵۲) - نماز وسیله تقرب هر پرهیزگاری به خداست. »

البته «نماز»، به عنوان وسیله تقرب پرهیزگاران به خدا، باید برپا دارنده روح بندگی و عبودیت باشد. از جمله اینکه خالصانه و جهت رضای خدا باشد، با خضوع و خشوع انجام گردد و بتواند سایر اعمال و تکالیف دینی و فضائل اخلاقی مورد تأکید اسلام و قرآن را با نماز همراه سازد و در زندگی انسان عملی نماید:

-«فویل للمصلین الذین هم عن صلاتهم ساهون الذین هم یراثون و یمنعون الماعون(ماعون/۷-۵)- پس وای بر آن نمازگزارانی که در نماز خود سهل انگارند، آنانکه ریا می کنند و از دادن زکات دریغ می ورزند»

-«قد افلح المؤمنون الذین هم فی صلاتهم خاشعون(مؤمنون/۱-۲)- به تحقیق رستگار شدند مؤمنان. آنانکه در نمازشان خشوع می ورزند.»

در تعالیم دینی اسلام، اقامه نماز در کنار اعمال و تکالیف دینی دیگر مورد توجه قرار گرفته است و برای اهل ایمان و نماز گزاران، تکالیفی ذکر شده است که نمازگزار باید برای تقرّب الهی به آنها پایبند باشد و از انجام اعمال زشت و قبیح دوری نماید و اگر، سهواً یا عمدتاً مرتکب نافرمانی خدا گردد، باید از گناه توبه نماید. و به این ترتیب، بهترین رابطه بین عابد و معبود با اطاعت عملی در پرتو نماز برقرار می گردد.

بنابراین، در سبک زندگی اسلامی، نماز به عنوان مهمترین عبادت و برپادارنده سایر اعمال نیک و عبادات، باید نقش محوری خود را به صورت مستمر در زندگی حفظ نماید و کلیه اعمال و افعال را باید در مسیر بندگی و عبودیت الهی قرار دهد. در این مسیر، انسان مؤمن باید اعمال خود را به نیت تقرّب الهی انجام دهد، بین خوف و رجاء زندگی کند، در نماز، خشوع، خضوع و حضور قلب داشته باشد، اهل تقوا و اخلاص در عمل باشد. از کبر، حرص، ولع و سایر گناهان دوری نماید، اهل معصیت و نافرمانی خدا نباشد، اما در صورت آلوده شدن به معصیت و نافرمانی خدا، امیدوارانه به درگاه حق تعالی توبه و استغفار نماید، هوای نفس و شیطان را از موانع راه حق بشناسد و راه غلبه بر آنها را نیز بداند و در مجموع، به کسب فضائل اخلاقی اهتمام داشته باشد و در ترک رذائل اخلاقی بکوشد و در راه عبودیت الهی و حاکمیت روحیه «تعبد» در زندگی تلاش نماید.

تعبّد، یعنی بندگی خالصانه و اطاعت بی شائبه و بی چون و چرای انسان از خداوند . اصول دین و عقیده هر شخصی باید بر اساس دلیل باشد ؛ اما در فروع دین همین قدر ثابت شود که آن حکم از جانب خداست کفایت می کند و به تحقیق و استدلال و دانستن علت و فلسفه آن نیازی نیست ؛ زیرا چه بسا بر اثر ضعف علمی بشر ، فلسفه و حکمت آن روشن نشده باشد. نماز هم به همین گونه است . خداوند، ضرورت اقامه نماز را در قرآن ذکر فرموده و به مسلمانان دستور داده است از سخن و روش پیامبر(صلی الله علیه و آله) پیروی کنند: «ما اتاکم الرسول فخذوه و ما نهاکم عنه فانتهوا»-(حشر/۷) آنچه پیامبر برایتان آورده است برگزید و از آنچه نهی کرده است ، باز ایستید.» پیامبر (صلی الله علیه و آله) به ما تعلیم داده است، این گونه نماز بخوانیم . ما هم به حکم مسلمانی و با اعتمادی که به سخن آن حضرت داریم، از فرمان الهی اطاعت می کنیم.(اخوی، ۱۶۶، ۱۳۹۵-۱۶۵)

(ج) نماز و ارتباط انسان با دیگران(همنوعان و دیگر موجودات) :

نماز ، عالی ترین رابطه با خالق هستی بخش است، اما برای بهره مندی از نماز و رسیدن به کمال باید رابطه با همنوعان در کنار این رابطه معنوی مورد توجه جدی قرار گیرد. در قرآن کریم در آیات متعددی ، پس از اقامه نماز ، بحث رعایت حقوق دیگران را مورد توجه قرار داده است که به جهت اهمیت موضوع به بخشی از این ملازمات ها اشاره می شود :

«الذین ان مکناهم فی الارض اقاموا الصلاه و آتوا الزکاه و امروا بالمعروف و نهوا عن المنکر و لله عاقبه الامور (حج/۴۱)-همان کسانی که هرگاه در زمین به آن ها قدرت بخشیدیم، نماز را برپا می دارند، و زکات می دهند ، و امر به معروف و نهی از منکر می کنند و پایان همه کارها از آن ها خداست .»

در آیه شریفه فوق ، پایبندی به «زکات»، «امر به معروف» و «نهی از منکر»، به عنوان سه جزء از فروع ده گانه دین اسلام به همراه نماز مورد توجه قرار گرفته است . با پرداخت زکات

، بهبود وضعیت معیشتی همנוعان مورد توجه ویژه قرار می گیرد و فقر از جامعه برطرف می شود. با امر به معروف و نهی از منکر، کلیه احکام دینی و شرعی در سطح جامعه احیاء می شوند و جامعه دینی از جامعه غیر دینی متمایز می شود. چراکه در جوامع غربی و غیر دینی، اگر افراد نسبت به هم بی تفاوت باشند، یک هنجار تلقی می شود، اما در جوامع دینی، نمازگزار، در قبال دیگران مسئولیت دارد و این مسئولیت هم در قبال رعایت حقوق و خوش رفتاری با آنان و هم در خصوص سرنوشت آنان است .

در تعالیم دینی ، همراهی با نماز، منحصر به موارد ذکر شده نمی باشد و پایبندی به هر یک از فروع دین و یا سایر اعمال نیک با نماز مورد تأکید است . عناوین «توکی»، «تبری»، «جهاد» و «خمس»، «روزه» و «حج» از اجزاء مهم دیگر فروع دین اسلام هستند و با هدف بهبود و ارتقاء سطح ارتباط با همنوگان، تعمیق ایمان و افزایش اقتدار حاکمیت و کارهای عام المنفعه به منظور بهره مندی از منافع عمومی جامعه به کار گرفته می شوند. «توکی» و «تبری» ، حد و مرز دوستی و دشمنی با افراد را برای مؤمنان ترسیم می کنند. «جهاد»، پشتوانه عزت و اقتدار جامعه اسلامی است ، «خمس»، در جهت تأمین و ارتقاء سطح منافع عمومی جامعه مسلمین است، «روزه»، علاوه بر خاصیت های عمیقی که دارد، احساس همدردی با انسان های فقیر جامعه و تمرینی برای درک وضعیت آنان است و با پرداخت زکات فطره در پایان روزه، مساعدت در حق فقرا و نیازمندان مورد توجه قرار می گیرد، «حج»، همایش بزرگ جهانی پیرامون قبله مسلمین است و درکنار اعمال و مناسک آن، با توزیع گوشت قربانی، کمک به اقشار ضعیف جامعه صورت می گیرد. بنابراین ، همراهی نماز با ۹ جزء دیگر از فروع دین و همچنین با سایر اعمال نیک و عبادات دیگر، در خدمت ارتقاء سطح ارتباطات فردی و اجتماعی است .

توصیه به خوشرفتاری با دیگران در کنار نماز، از دیگر مظاهر رعایت حقوق دیگران است که در قرآن کریم مورد تأکید قرار گرفته است:

«لاتعبدون الا الله و بالوالدین احسانا و ذی القربی و الیتامی و المساکین و قولوا للناس حسنا و اقیموالصلاه و آتوا الزکاه(بقره/۸۳)-جز خدای را نپرستید و نیکی کنید درباره پدر و مادر و خویشان و یتیمان و فقیران و به زبان خوش با مردم سخن گوئید و نماز به پای دارید و زکات را بپردازید.»

در این آیه از قرآن، نیز نیکی به پدر و مادر و صلح ارحام، رسیدگی به یتیمان و فقیران و به نیکویی معاشرت کردن و پرداختن زکات، از جمله مواردی است که در ارتباط با حقوق دیگران، با اقامه نماز مورد توجه قرار گرفته اند.

از دیگر مواردی که در سطح جامعه و تعاملات بین افراد، به منظور مصونیت بخشی به زنان مورد تأکید قرار گرفته است رعایت حجاب می باشد که در قرآن کریم بر آن تأکید شده است:

«یا ایها النبی قل للأزواجک و بناتک و نساء المؤمنین یدنین علیهن من جلابیهن ذلک ادنی ان یعرفن فلا یؤذین و کان الله غفوراً رحیماً (احزاب/۵۹)- ای پیامبر به زنان و دختران خود و زنان مؤمنان بگو که خویشان را به چادر فروپوشند، که این کار برای اینکه (به عفت و حریت) شناخته شوند، تا از تعرض و جسارت (هوس رانان) آزار نکشند، بسیار نزدیکتر است و خداوند (در حق خلق) بسیار آمرزنده و مهربان است.»

خداوند در قرآن کریم، در مسائل دینی نظیر امر به معروف و نهی از منکر، مسئولیت های بیشتری را متوجه پدر و مادر نسبت به فرزندان و اهل خانواده گذاشته است و بی تفاوتی نسبت به انجام نماز اهل خانواده را نیز روا نمی داند:

« و امر اهلک بالصلوه و اصطر علیها لاتسئلک رزقاً نحن نرزقک و العاقبه للتقوی (طه/۱۳۲)- خانواده ات را به نماز فرمان ده و خود در آن پافشاری کن.»

بنابراین، اسلام برای خانواده حریم قائل است و بی تفاوتی نسبت به اهل خانواده در امر برپاداشتن نماز و اطاعت امر الهی جایگاهی ندارد و افرادی که به بهانه روشنفکری، نسبت به رعایت حدود الهی در خانواده و سطح جامعه بی اعتنا هستند، بر خلاف سبک زندگی مبتنی بر دین عمل می کنند. در دین مبین اسلام، مسائلی نظیر معاشرت نیکو با دیگران، اهتمام ویژه در امور مسلمین، انفاق، ایثار، گذشت، رعایت امانت، صداقت، دفاع از مظلوم، مبارزه با ظالم، رعایت عفت و حجاب و مسائل محرم و نامحرم در ارتباطات، سنت ازدواج براساس معیارهای اسلامی و تقدس نهاد خانواده و نیکی به صله ارحام از آداب مسلمانی است. مفاسدی نظیر دزدی، قتل، غیبت، تهمت و یا تضييع حقوق و خسارت زدن به اموال دیگران از جمله گناهان بزرگ و غیر قابل عفو و گذشت ذکر شده اند و در قالب «حق الناس»، بخشش آنها از طرف خدا به جبران خسارت و جلب رضایت صاحبان حقوق مشروط شده است. همچنین با وضع شرائطی نظیر غصبی نبودن لباس و مکان نمازگزار، لزوم رعایت حقوق دیگران را مورد تأکید قرار می دهد.

ارتباط با دیگران، فقط منحصر به ارتباط با انسان های هم نوع نیست و موجودات دیگر جهان هستی، اعم از طبیعی و غیر طبیعی را نیز شامل می شود و به همین لحاظ، جایگاه نماز در ارتباطات با غیر هموعان نیز بررسی می گردد. در این بخش، عمدتاً ارتباط با طبیعت، سایر مخلوقات و اشیاء مورد نظر است.

در اسلام، رابطه ی انسان با طبیعت رابطه ی کشاورز است با مزرعه، رابطه ی بازرگان است با بازار تجارت، رابطه ی عابد است با معبد. برای کشاورز، مزرعه هدف نیست ولی وسیله هست؛ یعنی محل زندگی و کانون زندگی کشاورز، شهر است اما از این مزرعه است که وسایل خوشی و سعادتش را به دست می آورد. یک کشاورز باید به مزرعه برود و زمین را شخم بزند، بذر بپاشد و زمین را آباد کند. بعد که محصول روید، اگر علف هرزه ای پیدا شد وچین کند و بعد درو و سپس خرمن کند. کلام پیامبر است: «الذُّنْبَا مَزْرَعَةُ الْآخِرَةِ» (کنوز

الحقایق، مناوی، باب دال) - دنیا کشتزار عالم آخرت است. «بله، اگر کشاورز مزرعه را با خانه و مقر خود اشتباه کند، خطا کرده است. مزرعه را به عنوان مزرعه بودن، نباید با چیز دیگری اشتباه کند. بازار برای یک بازرگان جای کار است که سرمایه و عمل و تلاشی را برای سود و درآمد بیشتری به کار اندازد و برآنچه دارد. (مجموعه آثار شهید مطهری . ج ۲۳، ص ۲۲۱)

انسان، با اشیاء، حیوانات، درختان، آب ها، زمین، کوه ها، جنگل ها و منابع با ارزش طبیعی و مانند این ها و همچنین با ابزارها و تکنولوژی های اولیه و نوین که حاصل تمدن بشری هستند، ارتباطاتی برقرار می کند. ارتباط انسان در این عرصه از نوع تسخیری است؛ یعنی، خداوند آن ها را به تسخیر انسان در آورده است: «و سَخَّرْ لَكُمْ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَ مَا فِي الْأَرْضِ (جاثیه/۱۳) - و آنچه در آسمانها و زمین است، خداوند مُسَخَّر و رام شما قرار داد.»

براساس آیات قرآن، آنچه در آسمان ها و زمین است، علاوه برآنکه مسخّر انسان هستند، حتی برای منافع انسان آفریده شده اند: «هو الذی خلق لکم ما فی الأرض جمیعاً (بقره/ ۲۹) - اوست که همه آنچه در زمین است، برای شما و در جهت منافع شما آفرید.»

تسبیح مجموعه نظام هستی برای خداوند از دیگر مسائلی است که در قرآن کریم به آن اشاره شده است:

- «يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَ مَا فِي الْأَرْضِ (جمعه/۱) - آنچه در آسمانها و زمین است، خدا را تسبیح می گویند.»

- «وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ (اسراء/ ۴۴) - هیچ موجودی نیست جز این که به تسبیح و ستایش خدا مشغول است، ولی شما تسبیح آنها را نمی فهمید.»

نمازگزار ، با این دیدگاه متعالی از مجموعه هستی، با قرار گرفتن در پیشگاه خداوند در حالت نماز، خود را همسو با مجموعه خلقت می بیند. مجموعه منابع طبیعی را نعمت الهی می داند که در اختیار او قرار گرفته اند ، لذا باید در حد نیاز و به دور از اسراف و زیاده روی مورد استفاده قرار گیرند:

«کلوا و اشربوا و لا تسرفوا (اعراف/۳۱) - بخورید و بیاشامید، ولی اسراف نکنید.»

منع حیوان آزاری ، مجاز بودن تغذیه باگوشت حیوانات حلال گوشت، ضرورت ذبح شرعی حیوانات، توصیه به کاشت و نگهداری درختان، پرهیز از قطع درختان، منع آلوده کردن آب ها، حرام بودن مصرف مسکرات و مخدرها و بهره برداری صحیح از ابزارها و تکنولوژی های نوین، از جمله احکام شرعی ارتباط با موجودات و اشیاء پیرامون است . در دین اسلام ، نمازگزار، برای قبولی نماز ، به رعایت یا پرهیز از برخی امور، امر می گردد. رعایت صرفه جویی در مصرف آب برای وضو و غسل های واجب و مستحب، عدم نصب تصاویر و مجسمه ها در مقابل نمازگزار، ممنوعیت استفاده مردان از زیورآلات در نماز، ممنوعیت استفاده از ظروف دارای زیور آلات و تجملات برای وضو، باطل بودن نماز شراب خوار، باطل بودن نماز در مکان غصبی و یا نماز با لباس غصبی از جمله مسائلی است که به نمازگزار، آداب سادگی و نحوه تعامل مطلوب انسان با پدیده های طبیعی و غیر طبیعی اطراف ما را آموزش می دهد.

نتیجه گیری :

نماز ، والاترین جایگاه در نظام توحیدی را داراست و در تعالیم اسلامی به عنوان ستون دین و علامت و نشانه ایمان شناخته شده است ، اما جایگاه رفیع نماز ، هنگامی محقق می گردد که پرستش الهی ، ریشه در اعتقادات مستحکم دینی داشته باشد و با سایر فرائض دینی و اعمال نیک انسان، پیوندی همه جانبه داشته باشد و بتواند به عنوان مظهر خداپرستی، «ایمان

«و عمل صالح» را تحقق ببخشد، یعنی ثمره پرستش خدا، در انجام عمل صالح در زندگی متجلی گردد. اگر «نماز» به عنوان مظهر اعلاّی ایمان، رابطه حسنه ای بین «خود»، «خدا» و «دیگران» برقرار نماید و انسان در همه ابعاد، نتیجه عبادت و پرستش خدا را در زندگی مشاهده نماید و به عبارت بهتر، اگر نماز بتواند احیاء گر روحیه تعبّد در زندگی باشد تا در پرتو اطاعت همه جانبه و بی قید و شرط از خدا، انسان به سعادت و کمال مطلوب و بهره مندی از حیات طیبه نائل آید، نماز در جایگاه واقعی خود قرار می گیرد و کلیه رفتارهای انسان در جهت رضای خداوند سبحان و منطبق بر دو رکن اساسی قرآن و ولایت شکل می گیرد و حرکت در مسیر صراط مستقیم الهی محقق می گردد.

اگر دین، به سبک زندگی تبدیل شود و الگوهای خوراک، پوشاک، مسکن، معاشرت، ارتباطات، معاملات، سیر و سلوک، ازدواج و تشکیل خانواده و سایر عرصه ها از دین استخراج گردد و بر اساس آن فعالیت های جامعه شکل بگیرد، هماهنگی کامل بین معارف دینی و شیوه زندگی به وجود خواهد آمد و انسان، دین را زندگی می کند و خداپرستی به متن زندگی پیوند می خورد و از این طریق، می توان از حرکت در مسیر صراط مستقیم الهی که به سعادت و کمال انسان می انجامد، اطمینان حاصل نمود. سبک زندگی اسلامی بر اساس رابطه «انسان با خدا»، «انسان با خویشتن»، «انسان با دیگران» شکل می گیرد و نماز در هر مورد از این ارتباطات، نقش اساسی و بی بدیلی دارد و می تواند هم دین را در زندگی عملیاتی کند و در مسیر رضایت خدا و سعادت و کمال انسانی قرار دهد و هم، مانع شکل گیری سبک های غیر خدایی و شیطنانی در زندگی گردد.

بنابراین، نماز یک ظرفیت عظیم در دین است که می تواند دین را به سبک زندگی تبدیل کند و پرستش خدا را از حالت معارفی و انجام تکالیف دینی صرف، خارج نماید و به صورت خداپرستی عملی در قالب کلیات و جزئیات زندگی فردی و اجتماعی در بیاورد. اگر این دستاورد ارزشمند در پرتو پیوند نماز با سایر ارکان دین محقق گردد، همه اعمال و رفتار

انسانی، مظهر پرستش خدا می گردد و انسان هرچه از طریق منابع معتبر دینی می آموزد، آن را در زندگی به کار می بندد. در چنین حالتی است که جامعه اسلامی در معنای حقیقی آن شکل می گیرد و با از بین رفتن فاصله بین نظریه و عمل دینی، سعادت دنیا و آخرت انسان تأمین می گردد.

منابع و مأخذ:

-قرآن کریم

-نهج البلاغه، فیض الاسلام، انتشارات فقیه، ۱۳۷۷

-اخوی رضا (۱۳۹۵)، *ثانیه های انس*، تهران، انتشارات ستاد اقامه نماز،

-اژدری، محمد (۱۳۹۴)، *بررسی مؤلفه های سبک زندگی از نگاه اسلام و ائمه (علیهم السلام) و مقایسه آن با سبک زندگی سرمایه داری*، فصلنامه فرهنگ مردم ایران، شماره ۴۰ و ۴۱، بهار و تابستان ۱۹۴، صص ۲۱۳-۲۳۹

-باتمانقلیچ، فریور (۱۳۸۱)، *نظام مردم گرایی فراگیر، شناخت ناس (مردم)، حسنات، رسالت، اخلاق و برکات*، جلد چهارم، تهران، انتشارات جمهوری (اسدی)

-بهشتی، سیدجواد (۱۳۸۵)، *الگوی من*، تهران، ستاد بزرگداشت سال پیامبر اعظم (صلی الله علیه و آله) وزارت آموزش و پرورش

-پور امینی، محمد باقر، (۱۳۹۲)، *سبک زندگی - منشور زندگی در منظر امام رضا علیه السلام* - مشهد، انتشارات آستان قدس رضوی

-حسینی بوشهری، سیدهاشم (۱۳۹۱)، *ادب نامه پارسایان*، تهران، انتشارات مسیا

- راشدی، حسن (۱۳۸۰)، نماز شناسی، جلد اول، تهران، انتشارات ستاد اقامه نماز
- روحانی نژاد، حسین (۱۳۸۹)؛ تعلیم و تربیت در اسلام، قم، انتشارات زمزم هدایت
- صالحی، جواد، صادقی راد، الهام (۱۳۹۰)، آموزه های اسلامی؛ درچه ای به سوی پیشگیری از وقوع جرم، نشریه علمی-تخصصی شورای عالی انقلاب فرهنگی «مهندسی فرهنگی»، سال ششم، شماره ۶۱ و ۶۲، بهمن و اسفند ۱۳۹۰، صص ۱۰-۲۰
- طهماسبی بلداجی، اصغر، قنبری، لیلیا (۱۳۹۳)، نگاهی قرآنی به نقش نماز در سبک زندگی، فصلنامه قرآنی کوثر، شماره ۵۰، تابستان و پائیز ۱۳۹۳، صص ۲۷-۴۶
- عزیزی اراکی، عباس (۱۳۷۵)، جامع آیات و احادیث موضوعی نماز، جلد دوم، قم، انتشارات نبوغ
- قرائتی، محسن (۱۳۸۷)، پرتوی از اسرار نماز، تهران، انتشارات ستاد اقامه نماز
- قرائتی، محسن (۱۳۷۶)، تفسیر نماز، تهران، انتشارات ستاد اقامه نماز
- کریمی، عبدالعظیم (۱۳۸۴)، نکته های روان شناختی در تربیت دینی فرزندان، جلد اول، تهران، انتشارات ستاد اقامه نماز
- کوشکی، محمدصادق (۱۳۹۵)، سبک زندگی به روایت انقلاب اسلامی، قم، دفتر نشر معارف
- مختاری، محمدرضا، بهشتی، سیدجواد ()
- مطهری، مرتضی (۱۳۸۹)، احیای تفکر اسلامی، تهران، انتشارات صدرا
- مطهری، مرتضی (۱۳۹۲)، مجموعه آثار، ج ۲۳، تهران، انتشارات صدرا

- میرباقری، سید محمد مهدی (۱۳۹۶)، نگرشی در مسئله سبک زندگی، قم، انتشارات تمدن نوین اسلامی

